

เศรษฐศาสตร์การเมืองของการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิด: กรณีศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตชายแดนไทย - กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

และจังหวัดตราด*

พรทิwa อาชีวะ**

ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์***

จำลอง แสนเสนาะ****

กนกวรรณ อยู่ใส*****

ขวัญศิริ เจริญทรัพย์*****

(วันรับบทความ : 21 ตุลาคม 2563, วันแก้ไขบทความ : 23 ธันวาคม 2563,

วันตอบรับบทความ : 24 ธันวาคม 2563)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ การมีส่วนร่วมของชุมชน และเสนอแนะภาคี
สาธารณะในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตชายแดนไทย-กัมพูชาของจังหวัดสระแก้วและตราด
วิธีวิทยาการวิจัยจะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีกรณีศึกษาจากการวิจัยเอกสาร การศึกษา

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง ศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขต
ชายแดนไทย - กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว จันทบุรี และตราด

** อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี,

email: ar_porntiwa@hotmail.com

*** รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, email: chaiyon49@gmail.com

**** อาจารย์ประจำสาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
รำไพพรรณี, email: chamlong.san@hotmail.com

***** อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษธุรกิจ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี,
email: kanokwan.y@rbru.ac.th

***** อาจารย์ประจำสาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราช
ภัฏรำไพพรรณี, email: kwunsiri@hotmail.com

ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า การสัมภาษณ์เจาะลึก การสัมภาษณ์กลุ่มย่อยจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์ของจังหวัดสระแก้วและจังหวัดตราดยังคงมีทุ่นระเบิดหลงเหลืออยู่และส่งผลกระทบต่อชีวิต ทรัพย์สินและสัตว์ป่า นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนทั้งสองจังหวัดมีความสามารถในการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา การแสวงหาทางเลือกใหม่และการวางแผนเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดจากการมีทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจ และการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดต้องอาศัยภาคีสาธารณะซึ่งประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน และภาคประชาสังคม

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมของชุมชน, การบริหารจัดการ, พื้นที่ทุ่นระเบิด

Political Economy of Landmine Governance: A Case Study of Community Participation in the Thai - Cambodian Border Sa Kaeo and Trat Province

PORNTIWA ARCHEEWA¹

CHAIYON PRADITSIL^{**}

CHAMLONG SAENSANO^{***}

KANOKWAN YUSAWAI^{****}

KWUNSIRI CHARDENSUP^{*****}

(Received Date: October 21, 2020, Revised Date: December 23, 2020,

Accepted Date: December 24, 2020)

Abstract

The objective of this research is to study the situation. Community involvement and to advise public partners on the management of landmines in the Thai-Cambodian border of Sa Kaeo and Trat provinces Research methodology uses qualitative research using case study method from documentary research. Study of oral history, In-depth interviews, Small group interviews form steak holder, Including non-participatory observation. The study found that the

* A lecturer of Department of Political Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University, email: ar_porntiwa@hotmail.com

** A lecturer of Department of Interdisciplinarity of Sustainable Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University, email: chaiyon49@gmail.com

*** A lecturer of Department of Interdisciplinarity of Sustainable Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University, email: chamlong.san@hotmail.com

**** A lecturer of Department of English Business, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University, email: kanokwan.y@rbru.ac.th

***** A lecturer of Department of Interdisciplinarity of Sustainable Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University, email: kwunsiri@hotmail.com

situation in Sa Kaeo and Trat provinces still has landmines and affect their lives. Property and wildlife in addition, it was found that communities in both provinces were able to participate in problem analysis. Seeking new options and planning for mine management based on cultural capital. Social capital and economic capital. The management of landmines relies on a public partnership consisting of the government, private sector, community and civil society sectors.

Keywords: Community participation, Public governance, Land mine area

บทนำ

อนุสัญญาออกชื่อว่า ค.ศ.1997 เป็นอนุสัญญาระหว่างประเทศที่มีเป้าหมายเพื่อกวาดล้างและทำลายทุ่นระเบิดสังหารบุคคล โดยถือได้ว่าเป็นอนุสัญญาที่ห้ามการใช้อาวุธภายใต้กรอบของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศนั้นเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการสนองตอบของประชาคมระหว่างประเทศที่มีต่อวิกฤตการณ์เกี่ยวกับทุ่นระเบิดสังหารบุคคลที่ส่งผลให้ประชาชนพลเรือนในประเทศต่าง ๆ ได้รับอันตรายบาดเจ็บและสูญเสียชีวิตจากทุ่นระเบิดเหล่านี้เป็นจำนวนมากมายหลายสิบปี และเพื่อเป็นการสร้างมาตรฐานระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการห้ามใช้ทุ่นระเบิดสังหารบุคคล อนุสัญญานี้ต้องการให้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากทุ่นระเบิดได้รับการแก้ไขเยียวยาอย่างจริงจังและสัมฤทธิ์ผลมากยิ่งขึ้น เพราะเมื่อประเทศต่าง ๆ ได้ลงนามและให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาแล้วจะส่งผลให้อนุสัญญามีน้ำหนักในการบังคับให้เกิดการปฏิบัติตามได้ และยังช่วยให้เกิดเป็นบรรทัดฐานระหว่างประเทศในเรื่องดังกล่าว ซึ่งบรรทัดฐานในการห้ามใช้ทุ่นระเบิดสังหารบุคคลมีผลผูกพันต่อประชาคมระหว่างประเทศครอบคลุมไปถึงประเทศต่างๆ ที่ยังมิได้เข้าเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาออกชื่อว่าด้วย (ณัฐฐณี เกิดสุคนธ์, 2543)

อนุสัญญาออกชื่อว่ามีความสำคัญไม่เพียงแต่ห้ามการใช้ทุ่นระเบิดสังหารบุคคลไม่ว่าในสถานการณ์ใด ๆ แต่ยังห้ามการพัฒนาทุ่นระเบิดสังหารบุคคล ห้ามการผลิต การสะสมและการโอนทุ่นระเบิดด้วย โดยมีขอบเขตครอบคลุมถึงบุคคลทุกคน ทั้งนี้โดยไม่คำนึงว่าทุ่นระเบิดจะถูกฝังไว้ใต้ดินในเขตพื้นที่ทุ่นระเบิดหรือจะเป็นทุ่นระเบิดสังหารบุคคลที่ส่งจากระยะไกลลงในพื้นที่ก็ตาม การห้ามในเรื่องการพัฒนา การผลิต การสะสม และการโอนอาวุธสงคราม ซึ่งระบุไว้ดังนี้

1. ไม่ว่าในพฤติการณ์ใด รัฐภาคีแต่ละรัฐรับผูกพันที่จะไม่
 - 1.1 ใช้ทุ่นระเบิดสังหารบุคคล
 - 1.2 พัฒนา ผลิต หรือได้มาด้วยวิธีอื่นใด สะสม จัดเก็บหรือโอนไปสู่ผู้ใด ทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งทุ่นระเบิดสังหารบุคคล
 - 1.3 ช่วยเหลือ สนับสนุน หรือชักจูงผู้ใดให้เข้าเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ต้องห้ามแก่รัฐภาคีภายใต้อนุสัญญานี้ไม่ว่าด้วยวิธีใดก็ตาม
2. รัฐภาคีแต่ละรัฐรับผูกพันที่จะทำลายหรือดำเนินการให้แน่ใจว่ามีการทำลายทุ่นระเบิดสังหารบุคคลทั้งหมดโดยสอดคล้องกับบทบัญญัติของอนุสัญญานี้

ประเทศไทยได้ร่วมลงนามในอนุสัญญาออกชื่อว่าปี พ.ศ. 2540 และมีผลบังคับใช้ต่อไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 โดยมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติ (ศทช.) เพื่อเป็นหน่วยงานหลักในการแก้ไขปัญหาทุ่นระเบิดสังหารบุคคล ในอนุสัญญาว่าด้วยการใช้ สะสม ผลิตและโอน โดยตั้งเป้าหมายการทำลายทุ่นระเบิดสังหารบุคคลมีผลกำหนดให้รัฐบาลไทย ต้องเก็บทุ่นระเบิดทั้งหมดทั่วประเทศ ภายในปี พ.ศ. 2556 แต่ภายหลังพบว่า การกิจดังกล่าวเป็นงานที่ยากยิ่งและพื้นที่ที่สงสัยเป็นพื้นที่ทุ่นระเบิดในประเทศไทยมีมาก

ถึง 2,500 ตารางกิโลเมตร นอกจากนี้การสำรวจ การเคลียร์พื้นที่ รวมถึงการเก็บกู้ลั้วนแต่เป็นงานอันตราย และเสียค่าใช้จ่ายมหาศาล ดังนั้นจึงมีการขอต่อเวลาในการเก็บกู้ทุ่นระเบิดให้แล้วเสร็จมาเป็นภายในปี พ.ศ. 2561

แต่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าประเทศไทยนั้นยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายในการเก็บกู้ระเบิดให้หมดไปได้ โดยเฉพาะพื้นที่ในภาคตะวันออกที่การหลงเหลือทุ่นระเบิดเป็นผลมาจากสงครามตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาที่มีการขยายตัวมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 และมีผลให้เกิดสงครามตามแนวชายแดนดังกล่าวหลายครั้งด้วยกัน เช่น สงครามในช่วงที่พรรคคอมมิวนิสต์ เข้ายึดครองกัมพูชา ในปี พ.ศ. 2518 หรือสงครามเขมรแดงที่เกิดจากการบุกเข้ามาของกองทัพเวียดนาม เป็นต้น (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2558, 2.1 และ 2.46)

ปัจจัยที่มีผลต่อการไม่บรรลุเป้าหมายการกวาดล้างทุ่นระเบิดในเขตชายแดนไทย - กัมพูชา นั้นมีสาเหตุมาจากหลายประการ แต่สาเหตุหนึ่งในเชิงการนำนโยบายไปปฏิบัติคือ ผู้รับผิดชอบในการดำเนินนโยบายนั้นมีแต่เฉพาะภาครัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยการนำของฝ่ายทหาร ดังนั้นจึงเป็นการละเลยถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่ซึ่งควรเป็นผู้ร่วมรับผิดชอบหลักในการบริหารพื้นที่ทุ่นระเบิด ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตชายแดนไทย - กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว และตราด โดยมีคำถามวิจัยที่สำคัญคือ ในเขตชายแดนจังหวัดสระแก้วและตราด สถานการณ์ของพื้นที่ทุ่นระเบิดอย่างไร การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตชายแดนจังหวัดสระแก้วและตราดมีลักษณะอย่างไร และจะมีข้อเสนอแนะอะไรเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดระหว่างแนวชายแดนดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ

1. ศึกษาถึงสถานการณ์ของพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตชายแดนจังหวัดสระแก้วและตราด
2. ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตชายแดนจังหวัดสระแก้วและตราด
3. เพื่อให้ข้อเสนอแนะแก่ภาคีสาธารณะในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตชายแดนจังหวัดสระแก้วและตราด

วิธีวิทยาการวิจัย

ในการวิจัยนี้จะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีหน่วยในการวิเคราะห์ ได้แก่ ตำบลพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตชายแดนจังหวัดสระแก้วและตราด คือ ในจังหวัดสระแก้ว ได้แก่ ตำบลคลองหาด ตำบลคลองไก่อี้น ตำบลตาพระยา ตำบลทัพเสด็จ ตำบลทัพไธ ตำบลคลองน้ำใส ตำบลท่าข้าม ตำบลผ่านศึก ตำบลป่าไร่ ตำบลทับพริก ตำบลโคกสูง และตำบลโนนหมากมูน ส่วนในจังหวัดตราด ได้แก่ ตำบลท่ากุ่ม ตำบลตะกาง

ตำบลซำราก ตำบลแหลมกลัด ตำบลคลองใหญ่ ตำบลไม้รูด ตำบลหาดเล็ก ตำบลบ่อพลอย ตำบลช้างทุน
ตำบลด่านชุมพล ตำบลหนองบอน และตำบลนนทรี

ส่วนขั้นตอนในการทำวิจัยผู้วิจัยจะแบ่งออกเป็นขั้นตอนที่สำคัญ 2 ขั้นตอนคือ (ชัยยนต์
ประดิษฐ์ศิลป์, 2559)

1. ในเรื่องการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจะใช้เทคนิคการวิจัย 4 รูปแบบด้วยกัน

1.1 การวิจัยเอกสาร ได้แก่ เอกสารเกี่ยวกับทุ่นระเบิดเป็นเอกสารเกี่ยวกับทางราชการทหาร
เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงมีข้อจำกัดในการเข้าถึง ผู้วิจัยจึงใช้เอกสารที่สำคัญที่เป็นทางการเป็นหลัก เช่น
เอกสารของหน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิด 1 จังหวัดสระแก้ว หน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิด 2 จังหวัดจันทบุรีและ
ตราด และศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติ

1.2 การสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral History) เป็นการศึกษาจาก
ความทรงจำของผู้เอาชีวิตรอดในพื้นที่ทุ่นระเบิดแต่ละตำบล เนื่องจากทุ่นระเบิดไม่ค่อยมีการบันทึกไว้เป็น
หลักฐาน เช่น กลุ่มชาวบ้านผู้ที่เข้าไปหาของป่าในอดีต เป็นต้น

1.3 การสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) เป็นการศึกษาข้อมูลในรายละเอียดของ
สถานการณ์ปัจจุบัน หรือเป็นเรื่องที่ผู้สัมภาษณ์ไม่ต้องการเปิดเผย เช่น การสัมภาษณ์กรณีบุคคลที่ได้รับ
ผลกระทบจากการเหยียบทุ่นระเบิด หรือบุคคลที่เคยทำงานราชการทหารในช่วงสงครามชายแดนไทย -
กัมพูชา เป็นต้น

1.4 การสัมภาษณ์กลุ่ม (group interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีเนื้อหาเฉพาะเกี่ยวกับ
แนวทางในการแก้ปัญหาทุ่นระเบิดที่หลงเหลือในพื้นที่ เช่น กลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น หรือกลุ่มผู้นำชาวบ้านตามธรรมชาติ เป็นต้น

2. การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล ในตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพจะใช้การตรวจแบบ
หลักการสามเส้า (Triangulation) โดยเน้นใน 2 เทคนิคที่สอดคล้องกับสถานการณ์ในพื้นที่คือ
การตรวจสอบจากผู้ให้ข้อมูลที่มีจุดยืนต่างกัน และการตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน
ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้การตีความข้อมูลในเชิงคุณภาพเพื่อวิเคราะห์ความหมายทางสังคม (Social
meaning) จากข้อมูลที่ได้รวบรวมมา โดยมุ่งตอบวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นสำคัญ

สถานการณ์ของพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตจังหวัดสระแก้วและตราด

สถานการณ์ของพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตจังหวัดสระแก้วและตราดนั้นเป็นผลมาจากการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา รวมถึงผลกระทบเกี่ยวกับทุ่นระเบิดในตำบลที่เป็นพื้นที่ทุ่นระเบิดของชายแดนจังหวัดสระแก้วและตราด ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำเสนอปัญหาและผลกระทบดังกล่าวเป็นรายจังหวัดได้ตามตารางที่ 1 และ ตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงปัญหา และผลกระทบเกี่ยวกับทุ่นระเบิดในจังหวัดสระแก้วจำแนกตามตำบล

ประเด็น ตำบล	การดำรงอยู่ของ ปัญหาทุ่นระเบิด	การเกิดผลกระทบ จากทุ่นระเบิด	มีกิจกรรมเก็บกู้ทุ่น ระเบิด
1. ตำบลคลองหาด	☑	☑☑	☑☑
2. ตำบลคลองไผ่เถื่อน	☑☑	☑	☑
3. ตำบลตาพระยา	☑	☑	☑☑
4. ตำบลทัพเสด็จ	☑	☑	☑☑
5. ตำบลทัพไทย	☑	☑☑	☑☑
6. ตำบลคลองน้ำใส	☑	☑☑	☑☑
7. ตำบลผ่านศึก	☑	☑☑	☑☑
8. ตำบลท่าข้าม	☑	☑	☑☑
9. ตำบลป่าไร่	☑	☑☑	☑☑
10. ตำบลทับพริก	X	X	☑☑
11. ตำบลโคกสูง	☑	☑☑	☑☑
12. ตำบลโนนหมาก มุ่น	☑	☑	☑☑

หมายเหตุ : X = ไม่มี

☑ = มี

☑☑ = มีมาก

จากตารางที่ 1 แสดงผลการศึกษาปัญหาทุ่นระเบิดในจังหวัดสระแก้ว ที่มีตำบลติดชายแดนไทย - กัมพูชา 12 ตำบล โดยแบ่งปัญหาเป็น 3 ระดับ คือ ระดับมีปัญหามาก ระดับที่ยังมีปัญหายู่ และระดับที่ไม่มีปัญหาเลย จากการศึกษ พบว่า ทุกตำบลยังมีการดำรงอยู่ของปัญหาทุ่นระเบิด ยกเว้น 1 ตำบลที่ไม่มีปัญหาทุ่นระเบิดในพื้นที่ และเมื่อพิจารณาถึงระดับของปัญหาก็จะพบว่า มีตำบลที่มีปัญหาในระดับมากอยู่ 1 ตำบล คือ พื้นที่ที่ยังคงมีเสียงระเบิดอยู่ทุกปีโดยมีสัญลักษณ์กะโหลกไขว้ในพื้นที่ดังกล่าว ให้เป็นที่ประจักษ์ ส่วนอีก 10 ตำบลนั้น เป็นตำบลที่มีปัญหาน้อยคือ พื้นที่ที่ยังมีทุ่นระเบิดหลงเหลืออยู่บ้างหรือแทบจะไม่มีเลย เช่น การเกิดระเบิดขึ้นนาน ๆ ครั้งจากสัตว์ป่าที่เหยียบทุ่นระเบิด

เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นการดำรงอยู่ของปัญหาทุ่นระเบิด พบว่า ทุกตำบลในจังหวัดสระแก้วได้รับผลกระทบจากทุ่นระเบิดที่ยังหลงเหลืออยู่ การได้รับผลกระทบดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับมีผลกระทบมาก ระดับมีผลกระทบ และระดับที่ไม่มีผลกระทบเลย จากการศึกษ พบว่า มีตำบลจำนวน 6 ตำบล จากทั้งหมด 12 ตำบล ซึ่งระดับมีผลกระทบมาก หมายถึง การดำรงอยู่ของทุ่นระเบิดก่อให้เกิดปัญหาต่อชีวิตและร่างกายของชาวบ้านรวมถึงสัตว์ป่า เช่น หมูป่า เป็นต้น ส่วนตำบลที่มีผลกระทบจะมีอยู่ 5 ตำบลจาก 12 ตำบลเช่นกัน การมีผลกระทบน้อยนั้นหมายถึง การดำรงอยู่ของทุ่นระเบิดก่อให้เกิดการบาดเจ็บแต่ไม่ถึงกับเสียชีวิต นอกจากนี้ ยังมีอีก 1 ตำบลที่ไม่มีผลกระทบจากทุ่นระเบิดเลย เนื่องจากปัจจุบันทุ่นระเบิดในพื้นที่ได้ถูกกวาดล้างไปหมดแล้ว

ส่วนประเด็นว่าในตำบลที่เป็นพื้นที่ทุ่นระเบิดนั้น มีกิจกรรมการเก็บกู้ทุ่นระเบิดหรือไม่ก็น้อยเพียงใดนั้น โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับที่มีกิจกรรมเก็บกู้ทุ่นระเบิดมาก ระดับที่มีกิจกรรมเก็บกู้ทุ่นระเบิด และระดับที่ไม่มีกิจกรรมเก็บกู้ทุ่นระเบิด ผลการศึกษ พบว่า ทุกตำบลมีการดำเนินการทุ่นระเบิด นั้นมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาดูอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ เราสามารถแบ่งระดับการแก้ไขปัญหออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มแรกมีการดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหามากคิดเป็น 11 ใน 12 ตำบล คือพบว่ามีทหารเข้ามาเก็บกู้ทุ่นระเบิดเป็นประจำและสม่ำเสมอ ส่วนตำบลที่มีการดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหาน้อยอีก 1 ตำบล คือตำบลที่มีทหารมาครั้งเดียวและหายไป

ตารางที่ 2 แสดงปัญหา และผลกระทบเกี่ยวกับทุ่นระเบิดในจังหวัดตราดจำแนกตามตำบล

ประเด็น ตำบล	การดำรงอยู่ของ ปัญหาทุ่นระเบิด	การเกิดผลกระทบ จากทุ่นระเบิด	มีกิจกรรมเก็บกู้ทุ่น ระเบิด
1. ตำบลท่ากุ่ม	☑☑	☑☑	☑☑
2. ตำบลตะกาง	☑☑	☑☑	☑☑
3. ตำบลข้าวราก	☑☑	☑☑	☑☑
4. ตำบลแหลมกลัด	☑☑	☑☑	☑☑
5. ตำบลคลองใหญ่	☑	☑	☑
6. ตำบลไม้รูด	☑	☑	☑
7. ตำบลหาดเล็ก	☑	☑	☑
8. ตำบลบ่อพลอย	☑	☑	☑
9. ตำบลช้างทุน	☑	☑☑	☑
10. ตำบลด่านชุมพล	☑	☑	☑☑
11. ตำบลหนองบอน	☑	☑	☑
12. ตำบลนนทรีย์	☑☑	☑☑	☑☑

หมายเหตุ : X = ไม่มี

☑ = มี

☑☑ = มีมาก

จากตารางที่ 2 ซึ่งมีที่มาของตารางเช่นเดียวกับตารางที่ 1 แต่เป็นการแสดงผลการศึกษาปัญหาทุ่นระเบิดในจังหวัดตราด ที่มีตำบลติดชายแดนไทย-กัมพูชา 12 ตำบล พบว่า ทุกตำบลยังมีการดำรงอยู่ของปัญหาทุ่นระเบิด และเมื่อพิจารณาถึงระดับของปัญหาก็จะพบว่า มีตำบลที่มีปัญหาในระดับมากอยู่ 5 ตำบล คือพื้นที่ที่ยังคงมีเสียงระเบิดอยู่ทุกปีและมีสัญลักษณ์กะโหลกไขว้ในพื้นที่ดังกล่าว ส่วนอีก 7 ตำบลนั้น เป็นตำบลที่มีปัญหาน้อยคือ ยังมีทุ่นระเบิดหลงเหลืออยู่บ้างหรือแทบจะไม่มีเลย เช่น การเกิดระเบิดขึ้นนาน ๆ ครั้งจากสัตว์ป่าที่เหยียบทุ่นระเบิด

เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นการดำรงอยู่ของปัญหาทุ่นระเบิด พบว่า ทุกตำบลในจังหวัดตราดได้รับผลกระทบจากทุ่นระเบิดที่ยังหลงเหลืออยู่ การได้รับผลกระทบดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือผลกระทบมากและผลกระทบน้อย จากตารางที่ 3 พบว่า มีตำบลจำนวน 6 ตำบล จากทั้งหมด 12 ตำบล ซึ่งเกิดผลกระทบมาก หมายถึง การดำรงอยู่ของทุ่นระเบิดก่อให้เกิดปัญหาต่อชีวิตและร่างกายของชาวบ้านรวมถึงสัตว์ป่า เช่น หมูป่า เป็นต้น ส่วนตำบลที่มีผลกระทบน้อยจะมีอยู่ 6 ตำบลจาก 12 ตำบลเช่นกัน การมีผลกระทบน้อยนั้นหมายถึง การดำรงอยู่ของทุ่นระเบิดก่อให้เกิดการบาดเจ็บแต่ไม่ถึงกับเสียชีวิต นอกจากนี้เรายังพบอีกว่าไม่มีตำบลใดเลยที่ไม่มีทุ่นระเบิดและไม่เกิดผลกระทบจากทุ่นระเบิด

ส่วนประเด็นว่าในตำบลที่เป็นพื้นที่ทุ่นระเบิดนั้น มีกิจกรรมการเก็บกู้ทุ่นระเบิดหรือไม่ก็น้อยเพียงใดนั้น ผู้วิจัยพบว่า จากตารางที่ 2 พบว่า ทุกตำบลมีการดำเนินการทุ่นระเบิดนั้นมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาทุ่นระเบิดอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ เราสามารถแบ่งระดับการแก้ไขปัญหาออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกมีการดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหาอย่างมากคิดเป็น 6 ใน 12 ตำบล คือพบว่ามีทหารเข้ามาเก็บกู้ทุ่นระเบิดเป็นประจำและสม่ำเสมอ ส่วนตำบลที่มีการดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหาอีก 6 ตำบล คือตำบลที่มีทหารมาครั้งเดียวและหายไป

จากข้อค้นพบเกี่ยวกับปัญหาและผลกระทบที่ศึกษาอาจสรุปได้ว่า การดำเนินนโยบายกวาดล้างทุ่นระเบิดขององค์การภาครัฐภายใต้อนุสัญญาออกตราว่า โดยตั้งเป้าหมายว่าจะเก็บกู้ทุ่นระเบิดในประเทศไทยให้เสร็จสิ้นภายในปี พ.ศ. 2561 นั้น เป็นนโยบายที่ประสบความสำเร็จอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากยังพบการดำรงอยู่ของทุ่นระเบิดและมีผลกระทบต่อทั้งชีวิต ร่างกายของชาวบ้าน และสัตว์ป่า ถึงแม้จะมีกิจกรรมที่เก็บกู้ทุ่นระเบิดโดยการนำของฝ่ายทหารอยู่บ้างก็ตาม

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตจังหวัดสระแก้วและตราด

การศึกษาในหัวข้อนี้จะใช้แนวคิดหลักคือ ทฤษฎีว่าด้วยทุนและการปฏิบัติการ ของปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) บูร์ดิเยอได้นำเสนอว่า ทุน (Capital) ในฐานะที่เป็นทรัพยากรที่นำมาใช้ประโยชน์ (Valued Resources) ภายใต้ความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจ ทุนในทัศนะของบูร์ดิเยอ คือ (Zander Navarro, 2006; สุภางศ์ จันทวานิช, 2551, หน้า 242-246)

1. ทุนทางเศรษฐกิจ ได้แก่ เงินและกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเป็นสำคัญ ทุนทางเศรษฐกิจในแนวคิดของบูร์ดิเยอไม่ได้มีฐานะเหนือกว่าในรูปแบบอื่น และสามารถที่จะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบกับทุนในรูปแบบอื่นได้

2. ทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ สีนค้ำและบริการทางวัฒนธรรม รวมถึงคุณวุฒิทางการศึกษา ทุนทางวัฒนธรรมมีอยู่ด้วยกัน 3 รูปแบบ คือทุนที่เป็นฮาบิตุส (habitus) ซึ่งในที่นี้หมายถึง แนวโน้มการ

แสดงออก (dispositions) ของร่างกายและจิตใจในชีวิตทางวัฒนธรรม เช่น ความสวย ผิวพรรณ อุปนิสัย เป็นต้น ประเภทที่สอง เป็นทุนที่ถูกทำให้เป็นรูปธรรม เช่น เครื่องมือ เครื่องจักร หนังสือ เป็นต้น ซึ่งสามารถสะสมได้เหมือนกับทุนทางเศรษฐกิจ และทุนประเภทที่สามก็คือ ทุนที่ถูกทำให้เป็นสถาบัน ซึ่งเป็นทุนวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นการรับประกัน เช่น ประกาศนียบัตร หนังสือรับรอง หรือการสอบวัดคุณสมบัติ เป็นต้น

3. ทุนทางสังคม ได้แก่ เครือข่ายต่าง ๆ และความรู้จักมักคุ้น ทุนทางสังคมจึงประกอบด้วยทุน 2 แบบ คือ ทรัพยากรที่มีความสัมพันธ์กับสมาชิกของกลุ่ม และเครือข่ายของสังคม ทุนทางสังคมขึ้นอยู่กับขนาดของเครือข่ายและการติดต่อสัมพันธ์ที่บุคคลจะสามารถระดมมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ รูปแบบที่สองเป็นเรื่องการรับรู้และยอมรับ ซึ่งเป็นเรื่องของคุณลักษณะเชิงสัญลักษณ์ และสามารถเปลี่ยนรูปไปเป็นทุนทางสัญลักษณ์ได้

4. ทุนทางสัญลักษณ์ ได้แก่ ศักดิ์ศรี สถานภาพ อำนาจ ที่บุคคลรับรู้และยอมรับ (legitimacy) ทุนทางสัญลักษณ์อาจมาจากการที่ปัจเจกมีทุนทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐาน และเมื่อมีทุนทางสัญลักษณ์ก็สามารถเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งทุนทางเศรษฐกิจได้เช่นกัน

เมื่อพิจารณาถึงผลการศึกษากล่าวโดยสรุปแล้ว พบว่า ชุมชนชาวบ้านในจังหวัดสระแก้วและตราดมีศักยภาพร่วมกันในการบริหารจัดการทุ่นระเบิด 2 ประการ คือ การมีประสบการณ์ในพื้นที่ป่าและการเรียนรู้ที่จะเก็บทุ่นระเบิดได้บางระดับ ส่วนปัจจัยหลักที่มีผลต่อศักยภาพในการมีส่วนร่วมดังกล่าวนี้ คือ การมีประสบการณ์ในพื้นที่ป่าเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่เกิดจากความชำนาญในการเดินหาของป่าเป็นประจำ จนเป็นวิถีตั้งแต่อดีตไม่ว่าจะเป็นการหาของป่าเพื่อการบริโภคโดยตรงหรือการนำมาทำผลิตภัณฑ์ความสามารถในการเก็บทุ่นระเบิดของชุมชนของทั้งสองจังหวัดนั้น เป็นความสามารถที่จะเก็บทุ่นระเบิดเฉพาะระเบิดที่อยู่ในทางเดิน ซึ่งได้แก่ ระเบิดแบบกวนอิม เป็นหลัก นอกเหนือจากนั้นก็ยังมีระเบิดประเภทที่ไม่มีสายดึง เนื่องจากลักษณะของระเบิดที่ฝังอยู่ในพื้นที่ จะอยู่ในทางเดินป่าเป็นหลัก บริเวณที่ชันมาก ๆ ก็จะไม่มีการฝังทุ่นระเบิด เนื่องจากยากลำบากต่อการเดินป่า นอกจากนี้ ตามเส้นทางเดินป่าในการขึ้นเขาไปหาของป่าก็จะมีฝังอยู่เช่นกัน โดยมีใบไม้ปกปิดร่องรอยทุ่นระเบิด และยังมีทุ่นระเบิดฝังอยู่ตามโคนต้นไม้ใหญ่ สาเหตุที่ต้องฝังตามโคนต้นไม้ใหญ่นั้น เพื่อหวังให้ทหารที่หนีมา เมื่อเข้าไปพักที่นั่นแล้วให้ระเบิดทำงาน ดังนั้นจึงมีระเบิดเป็นจำนวนมากบริเวณโคนต้นไม้ใหญ่

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษายังพบอีกว่าถึงแม้ชุมชนจะมีศักยภาพในการมีส่วนร่วม แต่ในภาคของการปฏิบัติก็มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เช่น ในความเป็นจริงยังมีทุ่นระเบิดและดินปืนอยู่อีกจำนวนมาก รวมถึงปัญหาหน่วยงานที่มีอำนาจในการพิจารณาอนุญาตให้ประชาชนได้เข้าไปทำประโยชน์ เช่น กรมป่าไม้และกองกำลังทหารพรานซึ่งโดยกฎหมายปกติแล้วประชาชนไม่สามารถเข้าไปครอบครอง หรือเข้าไปทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้อันเป็นสาธารณะ ทางฝ่ายเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานซึ่งกำกับดูแลมักอ้าง

ความชอบธรรมเรื่องความมั่นคงชายแดนหรือความไม่ปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในการเข้าไปพื้นที่ทุ่นระเบิด

ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อศักยภาพของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดนั้น พบว่า ศักยภาพดังกล่าวจะเกิดจากที่ชุมชนมีทุนประเภทต่าง ๆ เป็นทรัพยากรของชุมชน ได้แก่ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทรัพยากรมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนทางเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านทุนทางวัฒนธรรมในบริบทนี้หมายถึง ความรู้ด้านต่าง ๆ ที่ผนวกเข้ากับประสบการณ์ของประชาชนในพื้นที่ที่มีการสั่งสมกันมาในลักษณะรุ่นสู่รุ่น ตั้งแต่สมัยอดีต กล่าวคือประชาชนมีการพูดคุย ถ่ายทอด แนะนำ และบอกกล่าว ถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น กระทั่งกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อ ๆ กันเรื่อยมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาตามประสบการณ์ในพื้นที่ที่ยังคงพบทุ่นระเบิดตกค้างอยู่ หรือแม้กระทั่งการสังเกตความผิดปกติขณะที่ออกไปเก็บหาของป่า ภูมิปัญญาดังที่ว่่านำไปสู่การทำสัญลักษณ์ เพื่อเป็นการบ่งบอกความมีอันตรายของพื้นที่บริเวณดังกล่าว อีกทั้งเป็นการแสดงให้เห็นให้สาธารณะได้รับรู้ร่วมกันว่าพื้นที่บริเวณนั้นควรหลบและควรหลีกเลี่ยง เช่น การใช้สีแดงทาบริเวณปลายไม้ไผ่แล้วนำไปปักไว้ตามจุดต่าง ๆ เพื่อมีเจตนาในการบ่งบอกว่าบริเวณนั้นเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน เนื่องจากว่ามีทุ่นระเบิดหลงเหลืออยู่ในบริเวณนั้น เป็นต้น

ทุนวัฒนธรรมอีกรูปแบบหนึ่งเป็นความรู้และทักษะเกี่ยวกับการจัดการทุ่นระเบิดที่ชาวบ้านในตำบลได้รับมาจากการอบรมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานทางทหาร เป็นต้น ความรู้และทักษะดังกล่าวมีผลไปเพิ่มพูนทุนทางวัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันที่ต้องอยู่ร่วมกับทุ่นระเบิดในพื้นที่ เช่น แต่เดิมชาวบ้านเรียนรู้ทุ่นระเบิดและการจัดการโดยอาศัยประสบการณ์จากการที่มีชาวบ้านกลุ่มอื่นเหยียบทุ่นระเบิด และ/ หรือทหารเขมรแดงที่อพยพมาอยู่ในตำบล ได้แนะนำเพิ่มเติมในการจัดการปัญหาเฉพาะหน้าเกี่ยวกับทุ่นระเบิด สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านสามารถที่จะจัดการกับทุ่นระเบิดได้ในระดับหนึ่ง ตามประสบการณ์และศักยภาพของชุมชน เช่น การเผาระเบิด เป็นต้น แต่หลังจากนั้นเมื่อสงครามเขมรแดงยุติลง และมีทุ่นระเบิดหลงเหลืออยู่ในพื้นที่หน่วยทหารก็ได้เข้ามาทำการอบรมเกี่ยวกับทุ่นระเบิดในการจัดการทุ่นระเบิดให้แก่ชาวบ้านเพิ่มเติม ซึ่งมีผลให้ชาวบ้านรู้จักจัดการทุ่นระเบิดที่เหมาะสมและปลอดภัยยิ่งขึ้น

ส่วนปัจจัยด้านทุนทางสังคม ในฐานะที่เป็นเครื่องมือช่วยเสริมสร้างศักยภาพในการติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนาพื้นที่ ทุนทางสังคมในที่นี้ ได้แก่ ข้อตกลงทางสังคมที่มีร่วมกันของประชาชนภายในชุมชนและถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยมีองค์กรทางสังคมคอยเป็นพี่เลี้ยงสำหรับช่วยกำกับดูแลอยู่ทั้งเบื้องหน้าและเบื้องหลัง ดังนั้นหากประชาชนผู้ใดปฏิบัติตนที่ละเมิดกฎกติกาสังคมของส่วนร่วม จะถูกประชาชนส่วนใหญ่ตำหนิหรือบางครั้งอาจเข้ามาตรการทางสังคมในการลงโทษ เช่น การปล่อยให้อยู่อย่างโดดเดี่ยว โดยไม่มีการช่วยเหลือเกื้อกูล หรือแม้กระทั่งการพบปะพูดคุยสังสรรค์กัน เป็นต้น ในกรณีของจังหวัดตราด พบว่า ชุมชนในจังหวัดนั้นยังคงลักษณะความเป็นชุมชนที่มีความแน่นแฟ้นกันสูง ดังนั้น

เมื่อชุมชนมีกิจกรรมใด ๆ เกิดขึ้น ประชาชนมักมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา เมื่อถึงคราวที่ชุมชนต้องอาศัยกำลังกาย กำลังใจ ในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ก็มักสามารถดำเนินกิจกรรมเหล่านั้นสำเร็จได้เป็นอย่างดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ปัจจัยด้านสุดท้ายเป็นปัจจัยด้านทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางเศรษฐกิจที่ชุมชนมีอยู่สำหรับการพัฒนาพื้นที่ทุ่นระเบิด ก็คือ แรงงาน ผลการศึกษาคั้งนี้มีข้อค้นพบว่า ประชาชนทั้ง สองจังหวัดส่วนใหญ่จึงมีงานทำเกือบทั้งหมด การมีงานทำของประชาชนส่วนใหญ่ยังผลทำให้ประชาชนสามารถเสียสละเวลาเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิด พบว่า นอกจากนี้ในอนาคตหลังจากเก็บกู้ระเบิดให้ปลอดภัยในพื้นที่แล้วคาดหวังประชาชนจะสามารถสร้างรายได้เพิ่มจากพื้นที่ทุ่นระเบิดในอดีตได้ เช่น การมีรายได้จากการทำสวนผลไม้ในอดีตที่ไม่สามารถเข้าไปบริหารจัดการสวนผลไม้ของตนเองได้อย่างเต็มที่ การปลูกพืชสมุนไพร การปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการเสริมสร้างหรือการแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

ข้อค้นพบจากงานวิจัยได้ชี้ให้เห็นถึงทุนตามแนวคิดของบูร์ดิเยอที่มีผลต่อปฏิบัติการการจัดการทุ่นระเบิดของชุมชน ได้แก่ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนทางเศรษฐกิจ กล่าวคือทุนทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อปฏิบัติการเก็บกู้ทุ่นระเบิดจะเป็นความรู้จากประสบการณ์ของชุมชนเกี่ยวกับทุ่นระเบิดที่ได้มาจากสถานการณ์ของสงคราม ส่วนปัจจัยทุนทางสังคม ก็คือเครือข่ายทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครือข่ายภายในชุมชนที่มีผลต่อการจัดการทุ่นระเบิด เช่น ความสัมพันธ์แบบญาติสนิทมิตรสหายนั้นได้ช่วยสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่มีความใกล้ชิดแบบพบปะหน้าค่าตากัน เป็นต้น ส่วนทุนทางเศรษฐกิจที่มีผลนั้น เป็นปัจจัยด้านการเงินและฐานะทางเศรษฐกิจที่บางชุมชนสามารถนำมาใช้ในการจัดการทุ่นระเบิดได้ โดยหวังเป็นการลงทุนในการผลิตสินค้าอื่น เช่น การปลูกพืชเศรษฐกิจในพื้นที่ทุ่นระเบิด เป็นต้น แต่ในกรณีของทุนสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นทุนอีกประเภทหนึ่งซึ่งเป็นแนวคิดของบูร์ดิเยอนั้น ยังไม่พบบทบาทในการจัดการทุ่นระเบิด อาจเนื่องมาจากประเด็นทุ่นระเบิดนั้นเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์โดยตรง

ข้อเสนอแนะแก่ภาคีสาธารณะในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตจังหวัดสระแก้วและตราด

ข้อค้นพบจากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ผ่านมา 2 ข้อ จะพบว่า การนำนโยบายการกวาดล้างทุ่นระเบิดมาปฏิบัติของภาครัฐ โดยการนำของฝ่ายทหารนั้น ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และยังละเลยการมีส่วนร่วมหลักของชุมชนในการเก็บกู้ทุ่นระเบิด ถึงแม้จะพบว่าชุมชนมีศักยภาพในการมีส่วนร่วมดังกล่าว นอกจากนี้ยังพบอีกว่า ชุมชนมีเจตจำนงที่จะเข้าร่วมในการเก็บกู้ทุ่นระเบิดให้หมดไปจากพื้นที่ เนื่องจากประชาชนในพื้นที่คาดหวังว่าจะใช้พื้นที่ทำโครงการพัฒนารูปแบบต่าง ๆ เช่น โครงการ

การสร้างรายได้เพิ่มจากพื้นที่ทุรกันดารในอดีตไม่ว่าจะเป็นรายได้จากการทำสวนผลไม้ในอดีตที่ไม่สามารถเข้าไปบริหารจัดการสวนผลไม้ของตนเองได้อย่างเต็มที่ การปลูกพืชสมุนไพร การปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการเสริมสร้างหรือการแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

ดังนั้นผู้วิจัยจะนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการสาธารณะแนวใหม่ที่เน้นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับสังคม โดยให้ความสำคัญกับชุมชนในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่ นอกจากนี้ยังต้องอาศัยการสนับสนุนของภาคเอกชน และภาคประชาสังคมด้วย ซึ่งในกรณีของพื้นที่ทุรกันดารจังหวัดสระแก้วและตราด จะพบศักยภาพของภาคีในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการทุรกันดารที่สำคัญ 5 ส่วนด้วยกันคือ

1. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล ซึ่งมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการใดอันเนื่องเกี่ยวกับการได้ประโยชน์และการเสียประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่ โดยการกำหนดการใช้สถานที่เวทีกลาง ได้แก่ สถานที่ทำการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า การใช้ที่ทำการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเวทีกลางในการขับเคลื่อนนั้น มีเหตุผลมาจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีหน้าที่ในการกำกับดูแล การบำบัดทุกข์บำรุงสุขและการให้บริการด้านนโยบายสาธารณะท้องถิ่น ให้กับประชาชนนั้น ๆ อยู่แล้วภายใต้กฎหมายรวมถึงพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ดังนั้นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการใช้เป็นเวทีกลางในการขับเคลื่อนกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ร่วมกันจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการพัฒนาทุรกันดารตามบริเวณชายแดนไทย - กัมพูชา ก็อยู่ภายใต้เงื่อนไขเช่นเดียวกัน นอกจากนี้แล้วผลการศึกษาครั้งนี้ยังมีข้อค้นพบถึงสาเหตุปัจจัยที่ประชาชนยกขึ้นมาเป็นเหตุผลสำคัญในการเสนอให้เลือกใช้ที่ทำการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเวทีกลางในการขับเคลื่อน เพราะเนื่องจากเมื่อพิจารณาภาพโดยรวมอย่างละเอียด พบว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีความพร้อมมากที่สุด เมื่อเทียบกับองค์การทางศาสนา เช่น วัด มัสยิด เป็นต้น หรือแม้กระทั่งสถาบันทางการศึกษา เช่น โรงเรียน ศูนย์กลางการเรียนรู้นอกโรงเรียน เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีจุดแข็งในการบริหารจัดการหลายด้าน ในการนี้เทศบาลมีความพร้อมทั้งทางด้านงบประมาณ สถานที่ บุคลากร และอื่น ๆ อีกหลายประการ และที่สำคัญมากที่สุดอีกประการหนึ่งก็คือ ค่านิยมที่ทุกฝ่ายมีความเห็นตรงกันว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นถือได้ว่าเป็นหน่วยราชการที่มีที่ทำการตั้งอยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด โดยสามารถเป็นตัวจักรสำคัญที่สามารถนำไปสู่การดำเนินกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมที่เห็นว่าเป็นประโยชน์สุขของประชาชนได้เป็นอย่างดี

2. หน่วยราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ทุรกันดาร โคนภาคีของหน่วยราชการที่มีความสำคัญเกี่ยวกับการบริหารจัดการทุรกันดารก็คือ ภาคีฝ่ายทหาร หน่วยงานหลักในการดำเนินการเก็บกู้ทุรกันดารควรเป็นหน่วยงานฝ่ายทหาร เนื่องจากฝ่ายทหารมีเครื่องมือ อุปกรณ์ เทคโนโลยี

ที่ทันสมัยในการเก็บกู้ระเบิด รวมถึงองค์ความรู้ในการเก็บกู้ระเบิด ทั้งยังสามารถถ่ายทอดความรู้ไปสู่ชาวบ้าน เพื่อให้เป็นผู้ชี้แนะและให้แก่งทหารได้อีกด้วย อุปกรณ์และเครื่องมือทางเทคโนโลยีเกี่ยวกับการเก็บกู้ทุรกันดารของฝ่ายทหารมีความจำเป็นในปัจจุบัน เพราะชาวบ้านยังขาดความสามารถในการระดมทุนทางเศรษฐกิจเพื่อจัดหาเครื่องมือเครื่องมือนั้น

3. หน่วยงานประเภทองค์การมหาชน โดยผลการศึกษามีข้อค้นพบว่า สภาองค์กรชุมชนตำบลที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นองค์กรสำคัญอีกองค์กรหนึ่งก็คือ ภาควิชาสภาองค์กรชุมชน ที่ถูกขับเคลื่อนโดยอาศัยการเป็นตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ การขับเคลื่อนดังกล่าวอาศัยพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2546 เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน นอกจากภาคีต่าง ๆ ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วนั้นยังพบว่า ภาคีสำคัญที่การขับเคลื่อนกิจกรรมหรือโครงการไม่สามารถขาดได้ก็คือ ภาคีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ทุกฝ่ายยอมรับมีทรัพยากรในการบริหารหลายประการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสามารถเป็นตัวจักรฟันเฟืองในการขับเคลื่อนมิติต่าง ๆ ค่อนข้างดี และประชาชนในพื้นที่ในสถานการณ์ในปัจจุบันต่างให้ความหวังไว้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับค่อนข้างสูง และภาคีที่เป็นหน่วยงานประเภทองค์การมหาชนที่มีการทำงานในพื้นที่ชายแดนทั้งสองจังหวัด ก็คือ สถาบันพัฒนาชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่มีโครงการบ้านมั่นคงที่ช่วยในการจัดสรรที่ดินทำกินของชาวบ้าน เป็นต้น

4. กลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้ปกครองในท้องที่ โดยในทางปฏิบัติแม้ว่ากลุ่มผู้ปกครองท้องที่จะมีสถานะเป็นผู้นำแบบการปกครองเพื่อดูแลบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับประชาชนเท่านั้น แต่ไม่มีการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาท้องถิ่นแต่อย่างใด แต่ทว่าในการสร้างกระบวนการพัฒนาใด ๆ ไม่ควรปฏิเสธหรือละเลยการมีส่วนร่วมของกลุ่มภาคีผู้ปกครองท้องถิ่นเป็นอันขาด เนื่องจากการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนของทั้งสองพื้นที่การศึกษาแล้วพบว่า ประชาชนมีความสัมพันธ์กับกลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มาเป็นระยะเวลาช้านาน การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ทุรกันดารนี้จึงจำเป็นต้องอาศัยกลไกจากภาคีต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในช่วงต้นอย่างบูรณาการ อย่างไรก็ตามการขับเคลื่อนที่ต้องอาศัยทั้งรูปแบบและวิธีการที่ดีนี้

5. องค์กรเอกชนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทุรกันดาร เช่น มูลนิธิพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มูลนิธิชาติชายมีประสบการณ์ในการทำงานในฐานะตัวกลางที่ขอรับการช่วยเหลือจากต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นเงินงบประมาณ ความรู้และเทคโนโลยีเกี่ยวกับทุรกันดาร รวมถึงการจัดดำเนินการฟื้นฟูบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากทุรกันดารจนพิการ เป็นต้น

นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่า องค์กรเอกชนอีกองค์กรหนึ่งที่มีความสำคัญในการบริหารจัดการทุรกันดารด้วยก็คือ โครงการจัดสรรที่ดินที่ทางสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์โดยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ องค์ประธานสถาบันฯ ได้ทรงเล็งเห็นถึงผลกระทบต่อราษฎรและสิ่งแวดล้อมตามแนวชายแดนไทย - กัมพูชา จึงทรงจัดตั้งโครงการอนุรักษ์และบริหารทรัพยากรธรรมชาติอย่างครบวงจร

เพื่อฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรในจังหวัดตามแนวชายแดนไทย - กัมพูชา โดยใช้ชื่อโครงการว่า “โครงการทบทิมสยาม” ตัวอย่างเช่น มีการกำหนดหมายเลขโครงการที่ตั้งในพื้นที่ตำบลด้านชุมพลว่า “โครงการทบทิมสยาม 01” โดยมอบความรับผิดชอบให้กับทางกองบัญชาการป้องกันชายแดนตราด กองทัพเรือ เป็นผู้ดูแล มีการก่อสร้างอาคารที่พักให้กับราษฎรจำนวน 162 หลังคาเรือน มีการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการแล้วเสร็จในปี 2537 เป็นต้น

อภิปรายผล

ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยเป็นการยืนยันถึงการนำนโยบายกวาดล้างทุ่นระเบิดในจังหวัดชายแดนภาคตะวันออกนั้นควรใช้แนววิเคราะห์และขับเคลื่อนตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองของการบริหารจัดการสาธารณะแนวใหม่ (Political Economy of New Public Governance) ดังจะเห็นได้จากการอภิปรายในเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารรัฐกิจและการบริหารสาธารณะจากองค์ความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน ดังนี้ (Polya Katsamunska, 2016)

ตารางที่ 3 ทฤษฎีการบริหารจัดการสาธารณะและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหาร

ตัวแบบ	การบริหารราชการแนวเวเบอร์เรียน	การจัดการสาธารณะแนวใหม่และแนวคิดที่ก้าวข้าม (Post-NPM)	การบริหารราชการแนวเวเบอร์เรียนใหม่	แนวคิดธรรมาภิบาล
ยุคสมัย	ศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20	ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา	ปลายทศวรรษที่ 1990 ถึงปัจจุบัน	ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2000 เป็นต้นมา
แนวคิดหลัก	เน้นการปฏิบัติตามกฎหมาย การปฏิบัติอย่างเสมอหน้าเสมอตา ความรับผิดชอบ ความเป็นทางการ การใช้หลักเหตุผลรวมถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ของกฎหมายปกครอง	เน้นประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประหยัด และเน้นประชาชนเป็นลูกค้า ผู้รับบริการ	เน้นประสิทธิภาพและประสิทธิผล รัฐที่ปกครองโดยกฎหมาย และจัดสวัสดิการสังคม	เน้นการมีส่วนร่วม ความโปร่งใส ความถูกต้องตามกฎหมาย การตอบสนองให้ทันต่อความต้องการ ความรับผิดชอบและประสิทธิภาพ

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ตัวแบบ	การบริหารราชการ แนวเวเบอร์เรียน	การจัดการ สาธารณะแนวใหม่ และแนวคิดที่ก้าว ข้าม (Post-NPM)	การบริหารราชการ แนวเวเบอร์เรียนใหม่	แนวคิด ธรรมาภิบาล
บทบาทของรัฐ	รัฐมีอำนาจเต็มที่ในการ แก้ไขปัญหาทั้งหมด ของสังคม	รัฐมีอำนาจจำกัด โดยไม่ได้เป็นผู้ จัดบริการสาธารณะ	รัฐที่เข้มแข็ง โดยเข้า ไปกำจัดจุดอ่อนของ ตลาดและ ประสานงานส่วนย่อย ต่าง ๆ ในสังคม	รัฐที่เน้นความ ร่วมมือ โดยการ สร้างความเป็น หุ้นส่วนกับภาคี อื่นในการ ตัดสินใจร่วมกัน
ขอบเขตของ รัฐและการ บริหารรัฐกิจใน สังคม	รัฐมีพื้นที่ค่อนข้างกว้าง ในฐานะที่มีอำนาจ ทางการเมืองและเป็นผู้ จัดหาบริการสาธารณะ	รัฐมีพื้นที่ค่อนข้าง จำกัด โดยมุ่งไปที่ การแปรรูปเป็นของ เอกชนและเน้นการ มอบหมายอำนาจ	รัฐมีพื้นที่ที่เข้มแข็งใน การมอบหมายอำนาจ แต่ยังดำเนินการ ภายใต้การ ประสานงานและการ ควบคุมตามระเบียบ ราชการ	รัฐมีพื้นที่ ค่อนข้างจำกัด และ ประสานงานกับ เครือข่ายใน เรื่องผล ประโยชน์ สาธารณะ
การดำเนินการ และการจัด องค์กรในการ บริหารรัฐกิจ	เน้นระบบราชการที่มี ประสิทธิภาพ โดยการ จัดสายการบังคับบัญชา เพื่อให้มีความ รับผิดชอบอย่างชัดเจน	เน้นการแปรรูปให้ เป็นเอกชน การลด ระเบียบราชการ และการกระจาย อำนาจ	กลับไปสู่การ ควบคุมดูแลงาน สาธารณะที่ได้ผล	รัฐอยู่ภายใต้ กฎหมายที่ผ่าน การมอบหมาย อำนาจ การ ประสานงาน และการมีส่วน ร่วมของผู้มีส่วน ได้เสีย

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ตัวแบบ	การบริหารราชการ แนวเวเบอร์เรียน	การจัดการ สาธารณะแนวใหม่ และแนวคิดที่ก้าว ข้าม (Post-NPM)	การบริหารราชการ แนวเวเบอร์เรียนใหม่	แนวคิด ธรรมาภิบาล
ความสัมพันธ์ ของการบริหาร รัฐกิจกับ การเมือง	การบริหารรัฐกิจที่ไม่ยุ่ง เกี่ยวกับการเมือง	การบริหารรัฐกิจที่ เน้นความเป็นกลาง	การมุ่งพัฒนาขีด ความสามารถในการ บริหารรัฐกิจตาม ข้อจำกัดของกฎหมาย	การร่วมมือกัน ระหว่าง การบริหารรัฐกิจ และการเมืองใน การทำ ประโยชน์เพื่อ ส่วนรวม
บทบาทของ เจ้าหน้าที่ของ รัฐ	บทบาทของเจ้าหน้าที่ ของรัฐเป็นผู้เชี่ยวชาญ/ นักกฎหมาย	บทบาทของ เจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นผู้จัดหาบริการ	บทบาทของเจ้าหน้าที่ ของรัฐเป็นผู้เชี่ยวชาญ และผู้จัดการในเวลา เดียวกัน	บทบาทของ เจ้าหน้าที่ของ รัฐเป็นผู้ปกป้อง ผลประโยชน์ สาธารณะ แต่ก็ เป็นตัวกลางใน การปกป้อง ผลประโยชน์ ส่วนตัวด้วย
บทบาทของ ผู้รับ ผลประโยชน์ ในการบริหาร รัฐกิจ	พลเมืองผู้ปฏิบัติตาม กฎหมาย	พลเมืองในฐานะที่ เป็นลูกค้าหรือ ผู้บริโภค	พลเมืองในฐานะที่เป็น ราษฎร	พลเมืองที่ตื่นตัว ในฐานะที่เป็นผู้ ร่วมตัดสินใจ

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ตัวแบบ	การบริหารราชการ แนวเเบบเริ่ยน	การจัดการ สาธารณะแนวใหม่ และแนวคิดที่ก้าว ข้าม (Post-NPM)	การบริหารราชการ แนวเเบบเริ่ยนใหม่	แนวคิด ธรรมาภิบาล
ขอบเขตและ แนวปฏิบัติของ กฎหมาย ปกครองและ ระเบียบปฏิบัติ	มีการคุ้มครองสิทธิ มนุษยชน การใช้ ระเบียบปฏิบัติอย่าง เคร่งครัด รวมถึงการ มุ่งเน้นที่การตัดสินใจ ของปัจเจกชน และใช้ วิธีการทางกฎหมาย เป็นหลัก	การดำเนินงานอย่าง มีประสิทธิภาพจาก การควบคุมของ สังคม โดยการลด ระเบียบของรัฐ จัด อุปสรรคในการ บริหาร รวมถึงการ ใช้วิธีการแบบธุรกิจ เป็นหลัก	การรักษาสมดุลของ ผลประโยชน์ สาธารณะและส่วนตัว ด้วยการออก กฎระเบียบและใช้ วิธีการทางระเบียบ เป็นหลัก	กรรมวิธีในการ บริหารเป็น รูปแบบการ เสวนาระหว่างผู้ มีอำนาจและ พลเมือง รวมถึง การจัด ผลประโยชน์ให้ มีความสมดุล โดยอาศัย วิธีการบริหาร ภายใต้ดุลพินิจ ทางกฎหมาย
ข้อบกพร่อง	การบริหารไม่สามารถ ทำงานได้ดีในสังคมที่มี ความซับซ้อนและมีการ เปลี่ยนแปลงอย่าง รวดเร็ว รวมถึงการไม่ ยอมรับโครงสร้างอื่นที่ ไม่ใช่แบบดั้งเดิมที่เสนอ การแบ่งอำนาจใน รูปแบบใหม่และไม่ยอม วิพากษ์ตัวเอง	การบริหารไม่ สามารถทำงานได้ดี ถ้าขาดข้าราชการที่ มีคุณธรรมสูงพอ เนื่องจากจะนำไปสู่ ปัญหาการคอร์รัปชัน การเน้นแต่ เทคโนโลยี เกิด ระบบบรรษัทนิยม จนนำไปสู่การกัด กร่อนรัฐธรรมนูญ	การกลับไปใช้รูปแบบ เก่าก่อนที่จะมีแนวคิด การบริหารจัดการแนว ใหม่	การบริหารจะ ไม่สามารถ ทำงานได้ดีใน ระบบย่อยของ สังคมที่ยังไม่ พัฒนาเพียงพอ ในเรื่องสามัคคี ธรรมและการ ลงตัวเรื่อง ผลประโยชน์ สาธารณะ

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ตัวแบบ	การบริหารราชการ แนวเวเบอร์เรียน	การจัดการ สาธารณะแนวใหม่ และแนวคิดที่ก้าว ข้าม (Post-NPM)	การบริหารราชการ แนวเวเบอร์เรียนใหม่	แนวคิด ธรรมาภิบาล
				เพราะจะ นำไปสู่ ผลประโยชน์ เฉพาะผู้ที่เข้า มามีส่วนร่วม รวมถึงการขาด การถ่วงดุลจาก การที่มีการ มอบหมาย อำนาจไปแล้ว

ที่มา: Economic Alternatives Journal, 2016

จากตารางที่ 3 แคทส์มุนสกา(Katsamunska) ได้นำเสนอแนวคิดการบริหารรัฐกิจและการบริหารสาธารณะในปัจจุบันเป็น 4 แนวคิดหลัก คือ

1. การบริหารราชการแนวเวเบอร์เรียน (Weberian Public Administration)
2. การจัดการสาธารณะแนวใหม่และแนวคิดที่ก้าวข้าม (New Public Management and post-NPM)

3. การบริหารราชการแนวเวเบอร์เรียนใหม่ (Neo - Weberian State)

4. แนวคิดธรรมาภิบาล (Good Governance)

แต่จากกรณีศึกษาการนำนโยบายกวาดล้างทุ่นระเบิดในบทความนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าแนวคิดการบริหารราชการแนวเวเบอร์เรียนและการบริหารราชการแนวเวเบอร์เรียนใหม่ที่มีความสำคัญแก่ภาครัฐและการปกครองโดยใช้กฎหมายซึ่งถือเป็นแนวคิดเดิมที่เน้นเรื่องการปกครอง (Government) เป็นหลัก ส่วนแนวคิดการจัดการสาธารณะแนวใหม่ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ที่เน้นเรื่องการบริหารจัดการ (Governance) ที่ให้ความสำคัญกับภาคธุรกิจเอกชนและกลไกตลาดไม่สอดคล้องกับการนำนโยบายกวาดล้างทุ่นระเบิดของจังหวัดสระแก้วและตราดไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จได้ เช่น การดำเนินนโยบายของภาครัฐที่นำ

โดยฝ่ายทหารเป็นการให้ความสำคัญต่อกฎหมายทหารที่เป็นกฎอัยการศึกและกระบวนการทำงานที่สั่งการจากบนลงล่าง (Top-Down Approach) ในกรณีของภาคธุรกิจเอกชนก็พบว่า ยังไม่เข้ามามีบทบาทในกระบวนการเก็บกู้ทุ่นระเบิดแต่อย่างไร เป็นต้น ดังนั้นแนวคิดที่เน้นการบริหารจัดการสาธารณะโดยความร่วมมือของหลายภาคีในฐานะที่เป็นหุ้นส่วนในการดำเนินนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคีชุมชนจะมีความสำคัญต่อการกวาดล้างทุ่นระเบิด อย่างไรก็ตามในการบริหารจัดการสาธารณะแนวใหม่โดยการนำเสนอของแคทส์มุนสกา (Katsamunsk, 2016, pp. 138-139) ได้เน้นแนวคิดธรรมาภิบาลที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วม ความโปร่งใส หลักยุติธรรม การตอบสนองต่อความต้องการ ความรับผิดชอบและประสิทธิภาพ โดยภาครัฐมีบทบาทจำกัดและหันไปร่วมมือกับภาคส่วนอื่น ก็ยังพบว่า เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญต่อภาคีชุมชนในฐานะเจ้าของพื้นที่ไม่มากเท่าที่ควร ผู้วิจัยจึงเสนอให้มีการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการสาธารณะแนวใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทยมากขึ้น เช่น การนำแนวคิดเอลินอร์ ออสโตรม (Elinor Ostrom, 2002) มาเป็นกรอบคิดในการศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติจากล่างขึ้นบน (Bottom-Up Approach) เนื่องจากออสโตรมให้ความสำคัญกับชุมชนจัดการตนเอง ภายใต้อำนาจของสังคมที่มีความหลากหลาย (Poly Centric Power) ดังนั้นจึงมองเรื่องทุ่นระเบิดเป็นเรื่องส่วนรวมที่ชุมชนในฐานะเจ้าของพื้นที่เข้าไปบริหารจัดการได้โดยชุมชนจะต้องมีการวางกฎ กติกาในการดำเนินงานให้ชัดเจน และคำนึงถึงอำนาจส่วนอื่น ๆ เช่น อำนาจของรัฐ อำนาจของทุน เป็นต้น อย่างไรก็ตามในการใช้กรอบคิดของออสโตรมควรเพิ่มเติมแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง โครงสร้างอำนาจ และวัฒนธรรมในชุมชนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

จากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยเรื่อง ศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตชายแดนไทย - กัมพูชา จังหวัดสระแก้วและตราด ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากพื้นฐานของข้อค้นพบที่สำคัญ ดังนี้

1. จากการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการทุ่นระเบิดนั้น ปัจจัยเกี่ยวกับสนาม (field) นั้น ยังอยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ของฝ่ายทหารโดยผ่านการใช้อำนาจการบังคับตามชายแดน ทำให้พิจารณาการเก็บกู้ทุ่นระเบิดเพียงเฉพาะมิติความมั่นคงทางทหารเพียงอย่างเดียว ดังนั้น จึงควรมีการยกเลิกกฎอัยการศึกในพื้นที่ทุ่นระเบิดและจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการทุ่นระเบิดในลักษณะที่มีหลายภาคส่วนเข้าร่วมกับทางรัฐที่เราเรียกกันว่า ภาคีการบริหารสาธารณะ (public governance)

2. จากข้อค้นพบในการวิจัยพบว่า ทุนในฐานะทรัพยากรที่ช่วยในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการทุ่นระเบิดนั้นมีทุนหลักที่โดดเด่นของชุมชน คือ ทุนวัฒนธรรม โดยทุนทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจนั้น มีปรากฏอยู่ในบางตำบลเท่านั้น ดังนั้น เพื่อช่วยให้การปฏิบัติการเกี่ยวกับทุ่นระเบิดในตำบล

มีความเข้มแข็งมากขึ้น ควรมีการพัฒนาทุนที่นอกเหนือจากทุนวัฒนธรรมมากขึ้น ได้แก่ การพัฒนา
เครือข่ายในตำบล ซึ่งเป็นการสร้างทุนทางสังคมในการบริหารจัดการทุนระเบิด และการแสวงหาแหล่ง
เงินทุนเพื่อสนับสนุนการจัดการทุนระเบิดในตำบล

รายการอ้างอิง

- กรมโยธาธิการและผังเมือง. (2558). *ร่างผังเมืองรวมคลองใหญ่จังหวัดตราด*. เอกสารการประชุมเพื่อ
ประกอบการให้ความเห็นด้านผังเมือง. (อัดสำเนา).
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. (2559). *ปฏิบัติการวิจัยทางสังคม*. จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ณัฐฐณี เกิดสุขคนธ์. (2543). *ผลกระทบของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศเกี่ยวกับการห้ามใช้และ
การจำกัดการใช้ทุ่นระเบิดสังหารบุคคล: กรณีศึกษาประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์
มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาวงศ์ จันทวานิช. (2551). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Ostrom, E. (2002). Policy Analysis in the Future of Good Societies. *The Good Society*,
11(1), 42-48.
- Katsamunsk, P. (2016). The Concept of Governance and Public Governance Theories.
Economic Alternatives, 2(June) 133-141.
- Navarro, Z. (2006). In Search of a Cultural Interpretation of Power: The Contribution of Pierre
Bourdieu. *IDS Bulletin*, 37(6). 11-22.